

HET GROENE GEZICHT

GUSTAV MEYRINK

HET GROENE GEZICHT

NIEUWE VERTALING

1990

ROZEKRUIS PERS - HAARLEM - NEDERLAND

**OORSPRONKELIJKE TITEL:
DAS GR NE GESICHT**

**NIEUWE VERTALING UIT HET DUIJS DOOR
MEDEWERKERS VAN DE ROZEKRUIS PERS
ONDER EINDREDACTIE VAN P. VAN DER KOOLJ**

MET 7 TEKENINGEN VAN SYLVIA KOOLJMANS

ISBN 90 6732 046 3

COPYRIGHT © 1990 ROZEKRUIS PERS - HAARLEM - NEDERLAND

Inhoud

Hoofdstuk Een / 7

Hoofdstuk Wee / 23

Hoofdstuk Drie / 42

Hoofdstuk Vier / 62

Hoofdstuk Vijf / 86

Hoofdstuk Zes / 109

Hoofdstuk Zeven / 125

Hoofdstuk Acht / 154

Hoofdstuk Negen / 170

Hoofdstuk Tien / 186

Hoofdstuk Elf / 204

Hoofdstuk Twaalf / 222

Hoofdstuk Dertien / 240

Hoofdstuk Veertien / 252

Slot / 271

Chidher, gedicht van Friedrich Rckert / 282

Hoofdstuk Een

De deftig geklede vreemdeling die op het trottoir van de Jodenbreestraat besluiteloos stil was blijven staan, las dit eigenaardige opschrift, dat in witte, opvallende krulletters op het zwarte winkelbord stond van een gebouw dat schuin aan de overkant lag.

Uit nieuwsgierigheid, of om niet langer als mikpunt te dienen voor de menigte, die zich met echt Hollandse lomphheid om hem heen verdrong en allerlei opmerkingen maakte over zijn geklede jas, zijn glanzende hoge hoed en zijn handschoenen — allemaal zaken die in dit stads gedeelte van Amsterdam tot de zeldzaamheden behoorden — stak hij tussen de met honden bespannen groentekarren de rijweg over, gevolgd door een paar straatjongens, die, hun handen diep in de zakken van hun wijde, slobberige katoenen broek gestoken, met kromme rug, ingetrokken buik en afgezakt achterste, en met dunne stenen pijpen door de knoop van hun rode halsdoeken gestoken, op klossende klompen traag en zwijgend achter hem aansjokten.

Het huis waarin de winkel van Chidher Groen' uitkwam in een rondom lopende glazen uitbouw, die zich voortzette tot in de links en rechts parallel lopende dwarssteegjes, moest wel — te oordelen naar de doffe, geen leven verradende vensterruiten — een pakhuis zijn, dat aan de achterzijde waarschijnlijk uitkwam op een gracht — een van die vele waterwegen bestemd voor het handelsverkeer.

Opgetrokken in lage kubusvorm, leek het op het bovenste gedeelte van een donkere vierkante toren, die in de loop der jaren geleidelijk tot aan de rand van zijn stenen transen — de tegenwoordige glazen uitbouw — in de weke veengrond verzonken was.

Middenin de etalage van de winkel lag op een met rood doek bespannen sokkel een donkergeel doodshoofd van papiermaché dat er onnatuurlijk uitzag — de bovenkaak onder de neusgaten veel te lang en de oogkassen en de schaduwen om de slapen zwart aangezet. 'Rissen de tanden hield het een schoppenaas. Erboven stond geschreven: *Het orakel van Delphi of de stem uit het rijk der geesten.*

*i. Chidher is een legendarische figuur van islamitische oorsprong, die onder diverse benamingen in tal van Arabische, Perzische, Syrische, Ethiopische en Joodse sagen voorkomt, waarin ook Griekse elementen vervat zijn. Nu eens wordt hij geassocieerd met de oudtestamentische profeet Elia, dan weer is hij de begeleider van Mozes tijdens diens omzwervingen met het joodse volk door de woestijn. In sommige Alexanderromans wordt hij beschreven als de vizier van Alexander de Grote, toen deze op een van zijn expedities naar verre landen doordrong tot het gebied van de bron van het water des levens. Alexander zelf slaagde er niet in deze bron te ontdekken, maar Chidher kon, als bij toeval, een dronk tot zich nemen. Hierdoor werd hij onsterfelijk en verwierf hij de eeuwige jeugd. Vandaar zijn naam *Chidher*: de groene. (Men denke in dit verband ook aan de Griekse Glaukoslegende: glaukos = blauw-groen). Chidher is altijd onderweg en komt in alle landen der aarde, vooral ter bescherming van zeelieden, maar ook van alle andere mensen die in moeilijkheden verkeren en die zijn hulp waardig zijn. De Duitse dichter Friedrich Rckert (1788-1866) heeft aan de figuur van Chidher een gedicht gewijd. Zie blz. 282. (Noot van de vertaler, evenals alle volgende voetnoten).*

Grote geelkoperen ringen, die als schakels van een ketting in elkaar grepen, hingen aan het plafond en droegen slingers van opzichtig beschilderde prentbriefkaarten, die met wratten bezaaide gezichten van schoonmoeders met hangsloten op de lippen voorstelden, of boosaardige, met bezems dreigende eega's; daartussen andere plaatjes in transparante kleuren: weelderige jongedames in onderkleding, die quasi zedig hun keurslijfje vasthielden, en eronder de toelichting: *Tegen het licht te bekijken. Voor de lekkerbek.*

Handboeien, omschreven als «de beroemde Hamburgse acht», daarnaast rijen Egyptische droomboeken, imitatiewandluizen en -kakerlakken (om in het café in het bierglas van je buurman te deponeren), beweegbare neusvleugels van rubber, retortvormige flessen, gevuld met een rood vocht: «kostelijke liefdesthermometer of de onweerstaanbare schalk in damesgezelschap», dobbelbekers, schotels met bliken munten; «de schrik van de coupé» (een onfeilbaar middel voor H.H. handelsreizigers om tijdens de treinreis intieme kennismaking te zoeken), bestaande uit een wolvegebit dat onder de snor kon worden vastgemaakt. En over al deze pracht strekte zich vanuit de dofzwarte achtergrond een wassen dameshand zegenend uit, met om de pols een papieren kanten manchet.

Minder uit kooplust dan om de naar vis riekende aura's van zijn twee jeugdige begeleiders te ontlopen, ging de vreemdeling de winkel binnen.

In een leunstoel in de hoek, de linkervoet met de grillig versierde lakschoen op het rechterdijbeen, bestudeerde een heer met een donkere huid, een gladgeschoren gezicht en een scheiding in het haar, glimmend van het vet — een typisch Balkangezicht — de krant en nam de zo juist binnengekomene met een snelle, vlijmscherpe blik op.

Tegelijkertijd werd in het manshoge beschot, dat de ruimte voor de klanten van de eigenlijke winkel scheidde, een soort coupéraam rammelend neergelaten, en in de opening verscheen een gedecolleteerde jonge vrouw met lichtblauwe, ver-

leidelijke ogen en een blond pagekopje.

In een ommezien had zij aan de uitspraak en aan het gebroken Nederlands: «Kopen, doet er niet toe wat, het een of ander», vastgesteld dat ze een landgenoot, een Oostenrijker, voor zich had en ze begon in de Duitse taal met het uitleggen van een goocheltoer met kurken, die ze vlug gepakt had. Daarbij wendde zij al haar bedrevenheid in vrouwelijke charme in alle gradaties aan, te beginnen met het vooruitsteken van haar borsten naar de man tegenover haar, tot aan een bijna telepathisch-discreet uitstralen van huidgeur, hetgeen zij nog wist te intensiveren door zo nu en dan vanuit haar oksels haar armen op en neer te bewegen.

«Hier ziet u drie kurken, meneer, nietwaar? Ik leg de eerste in mijn rechterhand; hierop de tweede en dan sluit ik mijn hand. Zo. De derde steek ik» — zij glimlachte verleidelijk blozend — «in mijn zak. Hoeveel heb ik er in mijn hand?»

«Twee.»

«Nee, drie.»

Het klopte.

«Dit kunstje wordt genoemd: de vliegende kurk, en het kost maar twee gulden, meneer.»

«Mooi; leg mij de truc maar eens uit!»

«Als ik u dan eerst om het geld mag verzoeken, meneer. Dat is de gewoonte hier.»

De vreemdeling legde twee gulden neer, kreeg een herhaling te zien van het experiment, dat louter op vingervlugheid berustte, snoof verscheidene nieuwe golven vrouwelijke huidgeur op en ontving tenslotte vier kurken die hij, vol bewondering voor het zakelijke beleid van de firma Chidher Groen, en in de vaste overtuiging dat hij de goocheltoer nooit zou kunnen nadoen, in zijn zak stak.

«Hier ziet u drie ijzeren gordijnringen, meneer,» begon de jongedame opnieuw; «ik leg de eerste»... maar de demonstratie werd onderbroken door luid gejoel en schril gefluit vanuit de steeg, en tegelijkertijd werd de winkeldeur driftig open-

gerukt en rinkelend weer in het slot gegooid.

Geschrokken draaide de vreemdeling zich om en zag de gedaante van een man wiens wonderlijke kleding zijn grootste verbazing wekte. Het was een reusachtige Zoeloe-kaffer met een zwarte, gekrulde baard en dikke lippen, slechts gekleed in een geruite regenjas, om zijn hals een rode ring en het van schapevet doortrokken haar kunstig in de hoogte geborsteld, zodat het leek alsof hij een schaal van ebbehout op zijn hoofd droeg. In zijn hand droeg hij een speer.

Onmiddellijk sprong het Balkangezicht op uit de leunstoel, maakte voor de wilde een diepe buiging, nam gedienschtig de speer van hem aan, zette deze in een paraplubak en verzocht hem, met een uitnodigende handbeweging een gordijn opzij trekkend, binnen te gaan in een zijvertrek, terwijl hij beleefd zei: «Alstublieft, meneer; hoe gaat het, meneer?»

«Wilt u misschien zo goed zijn ook verder te komen,» wendde de jongedame zich weer tot de vreemdeling en opende het beschot, «en even plaats te nemen tot de menigte wat tot bedaren is gekomen?» Vervolgens rende ze naar de glazen deur, die weer was opengegaan, duwde een robuuste kerel, die wijdbeens op de drempel stond en in een grote boog naar binnen spoo, onder een stortvloed van verwensingen terug: «Stik, verrek, godverdomme, val dood, steek de moord» en schoof de grendel ervoor.

De eigenlijke winkel, die de vreemdeling intussen betreden had, bestond uit een door kasten en Thrkse portières afgescheiden ruimte met verscheidene stoelen en taboeretten in de hoeken, alsook een ronde tafel in het midden, waaraan twee welgedane oude heren, waarschijnlijk Hamburgse of Nederlandse zakenlieden, bij het licht van een elektrisch gemonteerde moskeelamp met gespannen aandacht zaten te staren in kijkkasten, die, naar het snorren te oordelen, kleine filmapparaten waren.

Aan het einde van een donkere, door goederenstellages gevormde gang kon men een klein kantoor ontwaren met mat-

glazen ramen aan de kant van de steeg, waar een profeetachtig uitzierende oude jood in kaftan, met een lange witte baard, en lokken bij de slapen, een rond zijden kalotje op het hoofd en het gelaat onzichtbaar in de schaduw, roerloos voor een lesenaar stond en notities maakte in een grootboek.

«Vertel eens, juffrouw, wat was dat zo juist voor een merkwaardige neger?» vroeg de vreemdeling, toen de verkoopster weer naar hem toe kwam om de voorstelling met de drie gordijnringen voort te zetten.

«Die? O, dat is een zekere mister Oesibepoe. Hij is het glansnummer van een Zoeloegroep die in circus Carré optreedt. Een zeer sjieke heer», voegde zij er met glanzende ogen aan toe. «In zijn geboorteland is hij doctor in de medicijnen.»

«Ja, ja, medicijnman, ik begrijp het.»

«Ja, medicijnman. En nu leert hij bij ons nieuwe dingen, om, als hij weer thuiskomt, zijn landgenoten flink te kunnen imponeren en, als de gelegenheid zich voordoet, zich meester te maken van de troon. De heer Zitter Arpád, uit Pressburg, professor in het pneumatisme, geeft hem juist onderricht.» Zij trok met haar handen het gordijn een stukje open en liet de vreemdeling in een met whistkaarten behangen kabinet kijken.

Met twee dolken kruiselings door zijn keel gestoken, zodat de punten er aan de achterkant uitstaken, en met een met bloed bevlekte bijl diep in een gapende schedelwond stekend, slikte het Balkangezicht juist een kippeëi in en haalde het weer te voorschijn uit het oor van de Zoeloekaffer, die zijn jas had uitgedaan en, slechts gehuld in een luipaardevel, sprakeloos van verbazing voor hem stond.

Graag had de vreemdeling nog meer gezien, maar de jongedame liet snel de portière vallen, omdat de professor haar een bestraffende blik toewierp en een schel gerinkel haar bovendien aan de telefoon riep.

«Hoe rijk geschakeerd wordt het leven als men de moeite neemt het van dichtbij te beschouwen en men de zogenaamd gewichtige dingen, die een mens slechts leed en narigheid

brengen, de rug toekeert», dacht de vreemdeling, nam van een plank, waarop allerlei goedkoop speelgoed lag, een klein openstaand doosje en rook er verstrooid aan.

Het was gevuld met piepkleine, uit hout gesneden koeien en boompjes, waarvan het loof uit groen gebeitste houtwol bestond. Eén ogenblik was hij als betoverd door de eigenaardige geur van hars en verf. Kerstfeest! Kinderjaren! Ademloos wachten voor sleutelgaten; een wankele stoel met rood rips bekleed — met een olievlek erop. De keeshond — Doeroedel doet, ja ja, zo heette hij — gromt onder de sofa en bijt de beweegbare schildwacht een been af, komt dan, het linker oog dichtgeknepen, kwaadaardig te voorschijn: de veer van het mechaniek is losgesprongen en in zijn snoet gedrongen. De dennenaalden knisteren en de brandende rode kaarsen in de kerstboom hebben lange druipende baarden.

Niets is in staat het verleden zo snel weer op te roepen als de lakgeur van Neurenbergs speelgoed. De vreemdeling schudde de betovering van zich af. «Uit de herinnering komt niets goeds voort: eerst doet alles lieflijk aan, maar dan heeft het leven op een dag plotseling het gezicht van een bovenmeester, om je tenslotte met een bloeddorstige, duivelse tronie... nee, nee, ik wil niet!»

Hij keerde zich om naar het draaiende boekenrek dat naast hem stond. «Alleen maar banden goud op snee?» Hoofdschuddend spelde hij de wonderlijke, absoluut niet bij de rest van de omgeving passende rugtitels: Leidinger, G., *Geschiedenis van de academische zangvereniging Bonn*; Aken, Fr., *Schets van de leer van tempus en modus in het Grieks*; Negen-oog, K.B., *De genezing van aambeien in de klassieke oudheid*. «Politiek schijnt hier goddank niet vertegenwoordigd te zijn» — en hij nam: Aalke Pott, *Over de toenemende populariteit van levertraan*, deel 3, en bladerde er in.

De miserabele druk en het slechte papier vormden een schril contrast met de kostbare band. «Zou ik mij vergist hebben? Gaat het misschien helemaal niet om een hymne op ranzige

olie?» De vreemdeling sloeg de eerste bladzijde op en las geamuseerd:

Sodom- en Gomorrabibliotheek

Een verzameling voor verstokte vrijgezellen

Jubileumuitgave

Bekentenissen van een verdorven schoolmeisje

Vervolg op het beroemde werk: • De purperslak

«Je zou waarachtig denken *De grondslagen van de twintigste eeuw* voor je te hebben: van buiten droge geleerdheid en van binnen de roep om geld of vrouwen», gniffelde hij vergenoegd en lachte vervolgens hardop.

Zenuwachtig sprong een van de twee welgedane handelsmagnaten op van zijn kijkkast (de andere, de Nederlander, liet zich niet storen), mompelde verlegen iets over «prachtige stadsgezichten» en wilde zich snel verwijderen, terwijl hij alle moeite deed om zijn gezicht, dat door het ondergane optische genot een min of meer wazige, varkensachtige uitdrukking had gekregen, weer het gebruikelijke stempel te geven van de rechtschape koopman met strenge, onkreukbare levensopvattingen.

Maar op dit moment veroorloofde de satanische verzoeker van alle eenvoudigen van geest zich een hoogst onbetamelijke grap, in de vorm van een boosaardig toeval, dat echter ongetwijfeld de bedoeling had de ziel van de brave burgerman niet langer in het onzekere te laten omtrent de wufte omgeving waarin zij zich bevond. Door een al te haastige, wapperende beweging bij het aantrekken van zijn jas, had de koopman met zijn mouw de slinger van een grote hangklok in beweging gezet, waardoor onmiddellijk een met knusse familietafereeltjes beschilderde klep naar beneden viel. In plaats van de te verwachten koekoek verscheen echter het wassen hoofd alsmede

het schaars geklede bovenlijf van een buitengewoon brutaal kijkend vrouwspersoon, die bij de plechtige klokslag van twaalf uur met hese stem begon te zingen:

*Tafeltje zagen
zonder te vragen,
frank en vrij
schaven wij,
fijn en glad
wordt het blad...*

«Blad, blad, blad» — ging het plotseling in ritmische herhaling in een krakende basstem over. Of de duivel had medelijden gekregen, óf er was een haar in de grammofonaandrijving gekomen.

Om niet langer een prooi van plagerige kabouters te worden, ging de heer der zeeën, verontwaardigd «erg onfatsoenlijk» roepend, er vandoor.

Ofschoon de vreemdeling goed op de hoogte was van de reine zeden der noordelijke volksstammen, kon hij zich de bovenmatige opwindning van de oude heer toch niet goed voorstellen. Langzaam kwam het vermoeden bij hem op dat hij hem ergens al eens was tegengekomen; waarschijnlijk was hij in een gezelschap al eens aan hem voorgesteld. Een snel voorbijflitsend, daarmee geassocieerd herinneringsbeeld: een oudere dame met fijne, treurige gelaatstrekken en een mooi jong meisje, sterkte hem in zijn vermoeden. Alleen kon hij zich de plaats en de namen niet meer herinneren.

Ook het gezicht van de Nederlander, die zojuist opgestaan was, en hem met koude, staalblauwe ogen minachtend van top tot teen opnam en toen traag naar buiten schoof, hielp zijn ge-heugen niet op dreef. Het was voor hem een volslagen onbekende, met een brutaal, zelfbewust uiterlijk.

Nog steeds was de verkoopster aan het telefoneren. Iè oorde-len naar haar antwoorden ging het om een grote bestelling voor een feest dat iemand aan de vooravond van zijn huwelijk wilde

vieren als afsluiting van zijn vrijgezellentijd.

«Eigenlijk zou ik wel weg kunnen gaan,» dacht de vreemdeling, «waar wacht ik eigenlijk nog op?» Een gevoel van slapt overviel hem; hij geeuwde en liet zich in een leunstoel vallen.

«Het is een wonder dat iemands hoofd niet barst of dat een mens niet op de een of andere manier gek wordt,» schoot een gedachte door zijn hoofd, «bij al dat krankzinnige gedoe waarmee het noodlot ons belaagt. En waarom wordt een mens wee om de maag als zijn ogen lelijke dingen indrinken? Wat heeft de spijsvertering daar in godsnaam mee te maken? Nee, met lelijkheid heeft het niets te maken,» peinsde hij verder, «ook als je wat langer in een schilderijenmuseum bent krijg je onverwachts braakneigingen. Er moet zoiets bestaan als museumziekte, waarvan de dokters nog niets weten. Of zou het het doodse zijn dat van alle dingen uitgaat — mooi of lelijk — die door de mens gemaakt zijn? Voor zover ik weet ben ik nog nooit onpasselijk geworden bij het aanschouwen van een landschap, hoe doods het ook was. Dus dat zal het wel zijn. Er hangt een smaak van conservenblikjes aan alles wat de naam 'voorwerp' draagt; je krijgt er scheurbuik van.»

Onwillekeurig moest hij glimlachen, omdat hem een merkwaardige uitspraak te binnen schoot van zijn vriend baron Pfeill, die voor die namiddag een afspraak met hem had gemaakt in café *De vergulde TURK* en die alles wat met perspectivische schilderkunst te maken had uit de grond van zijn hart verfoeide: «De zondeval is helemaal niet begonnen met het eten van de appel; dat is je reinste bijgeloof. Hij is begonnen met het ophangen van schilderijen in woningen! Nauwelijks heeft een metselaar je vier muren mooi gladgemaakt, of daar komt de duivel al, verkleed als kunstenaar, en schildert er 'gaten met een vergezicht' op. Van daar tot aan het gewezen en geknars der tanden is het dan nog maar één stap, en op zekere dag hang je in rok en met ridderorden naast Isidoor de Schone of een andere gekroonde idioot met een perehoofd en een achterlijke bek in de eetkamer en bekijk je jezelf onder het eten.»

«Ja, ja, je moet werkelijk bij alles en iedereen kunnen lachen,» vervolgde de vreemdeling de loop van zijn gedachten. «Het is niet helemaal zonder reden dat de beelden van de Boedha glimlachen en dat die van christelijke heiligen door tranen overspoeld worden. Als de mensen meer zouden glimlachen, zouden er vermoedelijk minder oorlogen zijn. Daar loop ik nu al drie weken in Amsterdam rond, neem met opzet geen notitie van straatnamen, vraag niet wat is dit of dat voor een gebouw, waarheen vaart dit of dat schip of waar komt het vandaan, lees geen kranten om vooral niet als 'het laatste nieuws' te vernemen wat al duizenden jaren geleden precies zo is gebeurd, woon in een huis waarin alles mij vreemd is, ben zowat de enige gewone burger die ik ken, als mij iets onder ogen komt vraag ik mij al lang niet meer af waartoe het dient — het dient nergens toe — maar láát zich bedienen.

En waarom doe ik dat allemaal? Omdat ik het beu ben op het oude cultuurpatroon voort te borduren: eerst vrede om oorlog voor te bereiden, dan oorlog om weer vrede te krijgen enzovoort; omdat ik evenals Kaspar Hauser², een nieuwe,

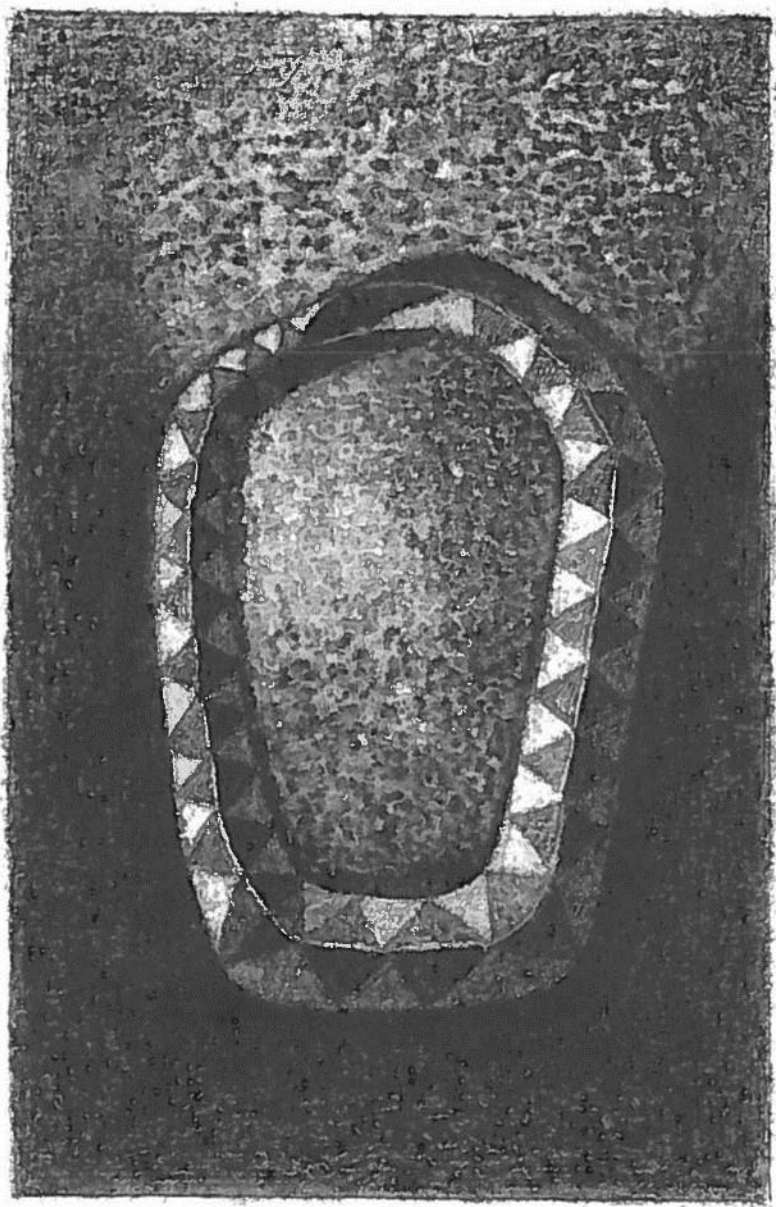
2. Kaspar Hauser, geboren 30 april 1812, was een beroemde vondeling, die zich op 26 mei 1828 voor het eerst te Neurenberg vertoonde. Hij gedroeg zich als een kind dat zijn ledematen nog niet goed kon gebruiken, stamelde slechts enkele woorden en bleek allerlei gewone voorwerpen en verschijnselen niet te kennen. Wel kon hij zijn naam schrijven. Door G.F. Daumer, leraar aan een gymnasium, werd hij in huis genomen en opgevoed. Zijn ontwikkeling ging toen snel en nadat hij geleerd had zich duidelijker uit te drukken, vertelde hij te zijn grootgebracht in een donkere, lage ruimte, waaruit hij kort voor zijn verschijnen bevrijd was, door wie wist hij niet. Een invloedrijke rechtsgeleerde uit die dagen, Anselm von Feuerbach (1775-1833), heeft een publicatie aan de zaak gewijd: *Kaspar Hauser, Beispiel eines Verbrechens am Seelenleben des Menschen*. Vele andere schrijvers hebben zich eveneens met Kaspar Hauser bezig gehouden. Sommigen trachtten aan te tonen dat hij een bedrieger was, anderen probeerden te bewijzen dat hij de zoon was van groothertog Karl von Baden en Stéphanie de Beauharnais. Op 17 december 1833 werd hij onder nooit opgehelderde omstandigheden vermoord.

totaal vreemde wereld voor mij wil zien — een nieuwe verwondering wil leren kennen, zoals een zuigeling die zou ondergaan als hij in één nacht tot volwassene zou rijpen — omdat ik een punt wil worden en niet eeuwig een komma wil blijven. Ik doe afstand van de geestelijke erfenis van mijn voorouders ten gunste van de staat en wil liever leren oude vormen met nieuwe ogen te zien dan, zoals tot nu toe, nieuwe vormen met oude ogen; misschien verwerven ze dan de eeuwige jeugd. Het begin dat ik heb gemaakt, was goed. Alleen moet ik nog leren om over alles te glimlachen in plaats van mij over alles te verwonderen.»

Niets werkt zo slaapverwekkend als gefluisterde woorden waarvan de betekenis niet tot je doordringt. De op zachte toon en in grote haast gevoerde gesprekken tussen het Balkangezicht en de Zoeloe-kaffer achter het gordijn verdoofden de vreemdeling door hun eentonige, hypnotiserende onophoudelijkheid, zodat hij voor een ogenblik in slaap viel.

Toen hij meteen daarna weer opschrok, had hij het gevoel een overweldigende hoeveelheid innerlijke opheldering te hebben ontvangen. Maar slechts één enkele zin was als kwintessens in zijn bewustzijn blijven hangen, een fantastische aaneenschakeling van kort tevoren beleefde indrukken en daaruit ontsproten gedachten: «Moeilijker is het de eeuwige glimlach te verwerven dan in de vele duizenden graven op aarde het doodshoofd te vinden dat men in een vorig leven op de schouders heeft gedragen; eerst moet de mens zich de oude ogen uit het hoofd hebben gehuild alvorens in staat te zijn de wereld met nieuwe ogen glimlachend te beschouwen.»

«En al is het nog moeilijk, het doodshoofd wordt gezocht!» beet de vreemdeling zich hardnekkig in zijn droomidee vast, er rotsvast van overtuigd dat hij klaar wakker was, terwijl hij in werkelijkheid weer helemaal was ingedommeld. «Ik zal de dingen wel dwingen duidelijke taal met mij te spreken en mij hun ware betekenis te onthullen, maar dan wel in een nieuw alfabet, in plaats van, zoals vroeger, mij met een gewichtigdoenerig ge-

zicht oude kletspraat in de oren te fluisteren, zoals: 'Kijk, ik ben een medicijn en maak je gezond wanneer je teveel hebt gegeten.' Of: 'Ik ben een genotmiddel waaraan je je kunt overeten om opnieuw naar de medicijn te kunnen grijpen'. Langzamerhand begin ik de mop te begrijpen dat alles zichzelf in de staart bijt, zoals mijn vriend Pfeill zegt, en als het leven geen wijzere lessen voor mij in petto heeft, ga ik de woestijn in, voed mezelf met sprinkhanen en kleed me in wilde honing³.»

«Wilt 11 de woestijn ingaan om de hogere magie te leren? Nebbisj!⁴ Terwijl u nog zo dom bent om een onnozele truc met kurken met baar zilvergeld te betalen, een salon der illusies nauwelijks van de wereld kunt onderscheiden en niet eens vermoedt dat er in de boeken des levens iets anders staat dan er op de rug gedrukt staat? I) zou 'Groen' moeten heten en niet ik.»

Als antwoord op zijn overpeinzingen hoorde de vreemdeling plotseling een diepe, bevende stem deze woorden zeggen en toen hij verbaasd opkeek, stond de oude jood, de eigenaar van de winkel, in het vertrek en keek hem strak aan.

De vreemdeling verschoot van schrik; een gezicht als dat daar voor hem had hij nog nooit gezien. Het was zonder rimpels, met een zwarte band om het voorhoofd, en toch diep gegroefd, zoals de zee hoge golven heeft en toch nooit rimpelig is. De ogen lagen erin als duistere afgronden en toch waren het de ogen van een mens en geen oogholtes. De kleur van de huid zweemde naar olijfgroen en was als brons, zoals de geslachten uit de voortijd er moeten hebben uitgezien, van wie gezegd wordt dat zij op zwartgroen goud geleden.

«Sinds de maan, de dolende, aan de hemel haar banen beschrijft,» sprak de jood verder, «ben ik op aarde. Ik heb mensen gezien die op apen leken en stenen bijlen in de handen droegen; zij kwamen en gingen van het ene bos naar het andere» —

3. De auteur maakt hier een toespeling op Matthes 3:4 en Markus i:6.

4. Och arm!

hij aarzelde een seconde — «van de wieg tot het graf. En nog altijd lijken zij op apen — en dragen zij bijlen in hun handen. Het zijn naar-omlaag-kijkers. En zij willen de oneindigheid, die in het kleine verborgen ligt, doorgronden!

Dat in de buik van wormen miljoenen nietige wezens leven en daarin weer miljarden, dát hebben ze doorgrond. Maar ze weten nog altijd niet dat er op die manier nooit een eind aan komt. Ik ben een omlaagkijker, maar tevens een omhoogkijker; het wenen heb ik verleerd, maar het glimlachen heb ik nog niet geleerd. Mijn voeten zijn nat geweest van de zondvloed, maar ik heb niemand gekend die reden tot glimlachen had. Best mogelijk dat ik hem niet gezien heb en aan hem voorbij ben gegaan.

Nu worden mijn voeten omspoeld door een zee van bloed. En dan zou er iemand komen die mag glimlachen? Ik geloof het niet. Ik zal wel moeten wachten tot het vuur zelf golven baart.»

De vreemdeling trok zijn hoge hoed over de ogen om niet langer het verschrikkelijke gezicht te zien dat zich steeds dieper in zijn bewustzijn invrat en hem de adem benam. Daardoor bemerkte hij niet dat de jood naar de lessenaar terugging en de verkoopster op haar tenen zijn plaats innam, een doodshoofd van papier-maché, gelijkend op dat in de etalage, uit de kast nam en het geruisloos op een taboeret plaatste.

Toen plotseling de hoed van de vreemdeling van zijn hoofd afgleed en op de grond viel, raapte zij die bliksemsnel op, nog voordat hij hem zelf kon grijpen, en begon tegelijkertijd haar verhaal:

«U ziet hier, meneer, het zogenaamde orakel van Delphi. Hierdoor bent u altijd in staat een blik in de toekomst te slaan en zelfs antwoord te krijgen op vragen die in het hart» — om onbekende redenen keek zij tersluiks in haar décolleté — «sluimeren. Wilt u in gedachten een vraag stellen?»

«Ja, ja, goed», mompelde de vreemdeling, nog helemaal in de war.

«Kijk, de schedel beweegt zich al!»

Langzaam opende het doodshoofd het gebit, kauwde een paar maal, spuwde een rol papier uit, die door de jongedame snel opgevangen en afgerold werd, en klapperde toen opgelucht met de tanden. Op de strook papier stond met rode inkt— of was het bloed? — geschreven:

*Of het verlangen van uw ziel
in vervulling gaat?
Neem het vastberaden ter hand
en vervang het wensen door het willen.*

«Jammer, dat ik niet heb onthouden wat voor een vraag het was», dacht de vreemdeling. «De prijs?»

«Twintig gulden, meneer.»

«Mooi, wilt u zo goed zijn» — de vreemdeling overwoog of hij de schedel meteen zou meenemen — «nee, dat gaat niet, men zou mij op straat voor Hamlet aanzien,» zei hij bij zichzelf, «wilt u zo vriendelijk zijn hem bij mij thuis te bezorgen? Hier is het geld.»

Onwillekeurig wierp hij een blik in het kantoor bij het raam, waar de oude jood verdacht onbeweeglijk voor zijn lessenaar stond, alsof hij al die tijd niets anders had gedaan dan het bijhouden van het grootboek. Toen schreef hij op een blocnote die de verkoopster hem voorhield, zijn naam en adres:

*Fortunat Hauberisser
Ingenieur
Hooigracht 47*

en verliet, nog steeds enigszins versuft, de salon der illusies.